

№ 102: УСІ БАРВИ СВІТУ

Чорно-біле коріння барвистого світу

ОЛЬГА МЕРЦ

27 КВІТНЯ 2023

24 лютого 2022 року і кожен наступний день виразно продемонстрували: у світі є чорне і є біле. Навіть дуже чорне і дуже біле.

Гільма аф Клінт, «Лебеді» (фрагмент), 1915 рік

Спроби відмовитися від цієї однозначності складаються, ніби картковий будиночок, разом із багатоповіхівками, у які влучають російські ракети. Перетворюються на вирву разом із театром, поруч із яким на чорному асфальті виведено розпачливий білий напис «Діти». Згорають разом із автівками вздовж дороги, в яких лежать тіла людей, убитих лише за своє прагнення жити. І на тлі цього нескінченного кошмару ми наново відкриваємо для себе прадавню істину: світ у своїй основі складається з чорного та білого. Усі інші кольори — похідні.

Хто так вирішив? Ну... візьмімо Книгу Буття.

«На початку сотворив Бог небо й землю. Земля ж була пуста й порожня та й темрява була над безоднею, а дух Божий ширяв над водами. І сказав Бог: “Нехай буде світло!” І настало світло. І побачив Бог світло, що воно добре, та й відділив Бог світло від темряви» (Бут 1, 1-4).

Перебування посеред війни змушує навіть далеких від віри осіб прийняти цей дуалізм, закладений у самій серцевині людського єства. До цього кличе нас як розум, так і серце, як логіка, так і найглибинніший інстинкт; ось чому заокруглені та знебарвлені слова, що лунають із трибун міжнародних організацій викликають у нас роздратування та лють. Ми не хочемо «почути іншу точку зору», бо це означає прислухатися до голосу темряви. Ми не хочемо «поставити себе на їхнє місце», бо це означає стати на бік п'їтьми. Сама наша природа волає про те, що світло має перемагати темряву, а не сідати з нею за стіл переговорів, враховуючи всі її побажання; що зло має бути покаране, а не вмиротворене компромісами.

У «Зоряних війнах», одному з найвпливовіших культурних феноменів останніх століть, ми бачимо, що падіння джедая, лицаря світлого боку Сили, починається саме з поступового переконання, що «не все так однозначно»; із цієї підступної брехні — адже відомо, що світом керує Сила, яка має виразно світлий і темний бік. І сірий моральний релятивізм, зрештою, веде на темний бік — як сірі тіні, що, мірою згасання світла, густішають, аж доки не перетворюються на суцільну чорноту. Із цього випливає ще один важливий момент, до речі, абсолютно відповідний саме католицькому віровченню: остаточний моральний вибір між чорним та білим, між злом та добром, між світлом та темрявою — це завжди акт вільної волі людини, за який вона несе відповідні наслідки. І це той факт, який підливає оливи до нашої впертості та непримиренності (яка, ми знаємо, подекуди так дратує наших «західних партнерів»): навіщо прислухатися та намагатися зрозуміти тих, хто свідомо та добровільно обрав зло?

Свого часу людство пророкувало смерть чорно-білій графіці, фотографії та кіно. Цього досі не сталося, і сьогодні можна впевнено сказати, що не станеться ніколи. Маючи практично

безмежний вибір можливостей і технік, сучасні митці звертаються до чорно-білої гами і знаходять відгук у шанувальників мистецтва. Хоч як це парадоксально звучить, чорно-біла плівка — найкраще дзеркало нашого кольорового світу. Знаменитий Альфред Гічкок стояв біля витоків кінематографу, і його довга кар'єра охоплює спектр від німих фільмів до звичних нашому оку кольорових стрічок, але якщо попросити пересічну людину назвати кілька його фільмів, це будуть культові чорно-білі стрічки. Саме там «батько саспенсу» — і, до речі, переконаний католик — зміг виразно продемонструвати споконвічний дуалізм спотвореного гріхом світу, здерши з нього нашарування кольорів і запропонувавши глядачам самим домальовувати їх силою уяви (схожим прийомом, розуміючи людську природу, скористався й Говард Філіпс Лавкрафт). Бо що може налякати більше, ніж те, що ховається під нашою власною черепною коробкою?

Зло має бути покаране, а не вмиротворене компромісами.

Цікавий приклад візуалізації чорно-білого дуалізму в сучасній масовій культурі — Чорно-білий дім, храм бога, який є втіленням самої смерті, у сазі Джорджа Мартіна «Пісня льоду та полум'я» (ідеться саме про літературне першоджерело, оскільки серіал від НВО не залишив каменя на камені від змальованої в романах релігії, перетворивши її на шаблонний голлівудський «шаолінь»). Божество смерті в Мартіна не належить до «злих», хоча його служителі, елітні асасини, і зберігають за собою ексклюзивне право за певних умов забирати чужі життя. Зрозуміло, що не належить воно й до «добрих» — утримуючись від суджень і засуджень, від кар і винагород, божество зберігає абсолютний нейтралітет. Матеріальний світ у цій релігійній системі постає як місце скорботи, страждань і випробувань, а смерть — як полегшення і спочинок під «вічними зірками». Такий погляд іноді нагадує про ранньохристиянські уявлення та середньовічну аскетичку, а почасти наслідує давній гностицизм, що призвів до засудження Церквою самогубств. Жерці носять одіж, одна половина якої чорна, інша — біла; ці кольори нерозривні, вони — віддзеркалення як світобудови, так і сутності людини («valar morghulis» — «всі люди смертні»). Цікаво, що читачеві не відомо, який із кольорів втілює життя, а який — смерть: враховуючи світогляд, у якому життя — це біль, а смерть — дар, усе може бути не так, як здається на перший погляд нам, мешканцям світу з давно закріпленим символізмом чорного та білого.

Джордж Орвелл у романі-антиутопії «1984», змальовуючи доведене до похмурого абсурду тоталітарне суспільство, яке стоїть на трьох алогічних твердженнях («Війна — це мир.

Свобода — це рабство. Неуцтво — сила»), ставить сторч головою і звичний нам чорно-білий дуалізм. Вінстон Сміт, протагоніст роману, отримує одкровення: «Ми зустрінемося там, де не буде темряви». Як людина, не до кінця перемелена системою, він зберігає достатньо нормальності, щоб інтерпретувати цю обіцянку в найбільш очевидний і природний спосіб: ми зустрінемося там, де не буде зла — тобто пітьми тоталітаризму. Але в цьому полягає ще один обман: коли очікувана зустріч, нарешті, відбувається, виявляється, що «місце без темряви» — це катівня в «міністерстві любові», де ні вдень, ні вночі не вимикають електричного світла, щоб завдавати арештантам ще більших тортур. Орвелл гірко іронізує, показуючи, як у світі, де не залишилося нічого об'єктивного — від математичних законів до твого власного існування — перестають діяти навіть такі основоположні, доведені до автоматизму архетипи.

«Коли ви перебуватимете в Моїм слові, ви дійсно будете учнями Моїми і спізнаєте правду, і правда визволить вас», — каже Ісус в Євангелії від Йоана. Це один із багатьох фрагментів, у яких Господь нагадує нам про істину, закладену під час сотворення світу: є світло, і є темрява, і одне відділене від іншого Його рукою. Є одна об'єктивна правда, яку можна і потрібно пізнати, а не безліч рівноцінних «своїх правд»; є об'єктивне добро й об'єктивне зло.

Альтернативні погляди можливі в речах другорядних — у питаннях смаків, прихильностей та естетичних уподобань; словом, у тому, що стосується барвистого нашарування світу в усьому його розмаїтті. У жодному разі не хочу сказати, нібито барви неважливі — вони прекрасні, як усе, що Бог сотворив для нашого блага і нашої радості. Але не варто забувати, що на початку Він відділив світло від темряви, провів лінію розмежування між чорним і білим, а вже тоді взявся за наступні етапи Своєї благословенної праці.

ОЛЬГА МЕРЦ

27 КВІТНЯ 2023

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line **284**